

La política social i la paradoxa de la igualtat

La igualtat és el tercer gran pilar que sustenta les ideologies

d'emancipació. En termes generals, tendim a situar la igualtat dins de l'àmbit de l'economia i l'associem al volum de recursos materials o econòmics que tenen els individus. Una distribució igualitària és aquella en què el volum de recursos d'uns i altres individus no difereix massa, i una distribució desigual és aquella en què difereix molt. Des d'aquesta perspectiva, l'aposta en favor de la igualtat és especialment forta en el pensament llibertari i socialista.

En els seus postulats, **la propietat privada, la concentració del capital i el control privat dels mitjans de producció, fonaments del sistema capitalista, esdevenen incompatibles amb la igualtat.** Davant d'això, la voluntat d'assolir una redistribució igualitària ressona en els models de reciprocitat igualitarista d'antuvi. Però hi ha una diferència fonamental entre les propostes marxistes i llibertàries. El **socialisme considera imprescindible una estructura centralitzada de planificació i redistribució per escalar i universalitzar la igualtat en la distribució econòmica de recursos i oportunitats.** En canvi, **l'anarquisme defensa que allò que cal escalar són les fórmules d'autoorganització econòmica i de participació democràtica directa.** Perceben les estructures estatals com a mecanismes de gestió de poder que generen desigualtat perquè la forma d'accedir-hi no pot ser democràtica. En el millor dels casos, la igualtat econòmica que s'assoleix desencadena una profunda desigualtat en l'acumulació de poder.

Aquesta desconfiança s'expressa, per exemple, en el fet que el principal sindicat anarquista espanyol, la CNT, no deixés afiliar-s'hi els funcionaris públics abans de la Guerra Civil Espanyola. Dins les societats capitalistes d'avui, **aquesta confrontació entre l'igualitarisme d'arrel marxista i l'igualitarisme d'arrel llibertària té conseqüències significatives en les preferències d'uns i d'altres pel que fa al desplegament de les polítiques socials.** Mentre que els primers aposten inequívocament per la provisió pública dels serveis bàsics, les sensibilitats llibertàries són més ambivalents. Hi ha qui considera més important generar una alternativa a la provisió pública, autònoma i impulsada per cooperatives i entitats independents i sense afany de lucre. És la forma de controlar l'acumulació i distribució desigual de poder que inevitablement invoca l'estatisme.

En contrast amb aquestes propostes igualitaristes, **el liberalisme clàssic defensa un concepte ben diferent d'igualtat.**

En consonància amb la seva concepció de l'ésser humà, la igualtat s'ha d'associar, sobretot, a la igualtat formal davant de la llei, i no pas a una igualtat en la redistribució dels recursos que genera l'economia. D'una banda, fer avançar massa la igualtat té un problema d'ordre pragmàtic. Pensar que l'economia funcionarà partint de la propensió natural de l'individu a col·laborar amb els altres, com fan els llibertaris, és una ingenuïtat. I la planificació propugnada pel socialisme tampoc no pot substituir eficientment el mercat i la llibertat comercial com a motor de la producció econòmica i del creixement. Però tant o més important que això és que posar la igualtat al centre fa la societat injusta, perquè tot guany en termes d'igualtat soscava el principi moral superior de la llibertat. En aquest sentit, la política social se sosté sobre un element que interfereix en la llibertat individual: la política fiscal. Tota càrrega impositiva és una intromissió de l'estat en un bé que hauria de ser inalienable: la propietat privada.

Val a dir que aquesta darrera afirmació s'ha de matisar una mica. Si bé és cert que bona part del liberalisme clàssic ha fet una defensa tancada de la propietat privada, molts dels pensadors liberals clàssics, com Adam Smith o John Stuart Mill, eren crítics amb una acumulació de patrimoni i renda que afavorís l'enriquiment mitjançant dinàmiques extractives, i no productives. El lliure mercat havia de superar lògiques d'acumulació especulativa pròpies de la societat aristocràtica i feudal. **Però en qualsevol cas, per al liberalisme clàssic, una societat desmercantilitzada (ja sigui en la versió estatista socialista o en la versió desestatalitzadora anarquista) fa desaparèixer l'estímul bàsic que activa la producció**: la voluntat de millorar personalment, o bé la certesa de que, en cas de no treballar, en patiràs les conseqüències. En ofegar la iniciativa privada, s'atura el progrés econòmic i l'enriquiment general de la societat. La conseqüència és que **l'obsessió igualitarista provoca una economia empobrida, on només és possible igualar per sota.**

Però ja hem vist com a partir dels anys 30 del segle XX, partint de les aportacions de Keynes, apareixen teories econòmiques liberals alternatives que, acceptant la preeminència del mercat, contradiuen la tesi de que tota desmercantilització i tota política social siguin un llast per al progrés econòmic.

Una idea bàsica d'aquestes teories és que, si bé és cert que fer partir l'organització de bona part de l'economia del mercat és positiu per al creixement i progrés econòmic, la concentració de capital esdevé més un fre que un estímul per a aquest creixement. En canvi, limitar significativament la

concentració especulativa de capital, desactivar la concentració monopolística del capital en certs sectors o potenciar la redistribució té un efecte estimulador de l'economia. Autors com Thomas Piketty, Paul Krugman o Joseph Stiglitz encapçalen avui dia aquest corrent de pensament. En bona mesura, la socialdemocràcia esdevé l'expressió política d'aquests plantejaments, que no veuen els règims de benestar garantistes amb resignació, sinó com un punt d'equilibri desitjable entre mercantilització i desmercantilització igualitarista.

Davant d'això, els corrents neoliberals, que segueixen la tradició antiintervencionista clàssica, apunten que fins i tot les polítiques socials més marginals, les que s'articulen des dels règims de benestar liberals més restrictius, tenen l'efecte pervers de **convertir els individus en membres passius i acomodats de la societat, incapaços de responsabilitzar-se d'ells mateixos**.

És l'efecte produït pel tipus de transferències econòmiques condicionades que, projectant els mecanismes propis de la caritat privada a l'assistència pública, es dirigeixen a sectors de la població especialment desafavorits. Aquesta escena de *Million Dollar Baby*, del director Clint Eastwood, molt significat políticament en favor de les tesis neoliberals, ho exemplifica. La protagonista lluita per complir el seu somni de fer-se boxadora professional malgrat tenir unes condicions de vida molt precàries, i aconsegueix assolir el seu somni. La seva família, en canvi, mira de soscar el seu afany de superació perquè es contradiu frontalment amb el seu estil de vida, acomodat a la dependència de l'ajuda pública.

Però el cert és que no és pas la política social redistributiva la que crea la pobresa. La prova més evident és la gran quantitat de treballadors pobres que hi ha als Estats Units d'Amèrica. Persones que malgrat acumular més d'una jornada laboral, no aconsegueixen superar el llindar de la pobresa relativa. Sense **redistribució estatista, la pobresa existiria i existeix igualment, i té conseqüències més dramàtiques en no haver aquesta xarxa de seguretat. Però hi ha polítiques de redistribució que, efectivament, poden tenir l'efecte d'arrelar culturalment les persones en posicions de dependència i subalternitat**. Passa quan les ajudes es condicionen a què aquells que les reben siguin definits i representats com a pobres, fins el punt de poder quedar encasellats identitàriament en aquestes posicions.

La paradoxa que l'estat del benestar desencadena sobre el principi de la igualtat és la més evident de totes. Es tracta d'un model d'organització socioeconòmica que pot ser entès com un punt d'equilibri entre les concepcions de la igualtat del liberalisme i del socialisme. A més, l'avalen escoles de

pensament polític i acadèmic cada cop més consolidades. Però, una vegada més, l'estat del benestar és punt d'equilibri i de fallida dels horitzons d'emancipació de les principals ideologies. Per al marxisme no s'assoleixen mecanismes de redistribució econòmica o de reciprocitat suficientment sòlids i igualadors. Per als llibertaris, a aquesta insuficiència s'hi suma el fet que el poc que s'assoleix en igualtat econòmica, es fa a costa d'una gran desigualtat de poder, perquè els mecanismes democràtics per controlar la concentració estatista de poder són poc eficaços. I des del liberalisme ortodox es veu la redistribució econòmica de les polítiques socials com una interferència injustificable en la llibertat individual i com un obstacle insalvable per al progrés econòmic.

Ara bé, en el debat sobre la igualtat no tot té a veure amb la distribució final dels recursos econòmics o de poder, amb quant tenen uns i quant tenen uns altres. Hi ha una qüestió paral·lela, igual de rellevant, que remet a les oportunitats d'accedir a les posicions socials més privilegiades. Abordem aquesta qüestió en el capítol següent, que dediquem a la paradoxa de la igualtat d'oportunitats.